

Nr 13

Utlåtande i anledning av väckt motion angående utredning av frågan om stöd i vissa fall till ensamstående förvärvsarbetande mödrar med barn under 16 år.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 355, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Nihlfors* och fru *Sjöstrand* hemställt »att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning av frågan rörande lämpligaste sättet för stöd i vissa fall till ensamstående förvärvsarbetande mödrar med barn under 16 år, då barnet vid sjukdom måste vårdas av modern i hemmet, samt att Kungl. Maj:t framlägger för riksdagen de förslag, vartill en sådan utredning kan föranleda».

Beträffande de skäl, som motionärerna anfört till stöd för sin hemställan, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till motionen.

Motionen

Efter att i motionen ha lämnat vissa statistiska uppgifter om antalet ofullständiga familjer med minderåriga barn erinrar motionärerna om en del av de stödåtgärder till förmån för dessa familjer som samhället under senare år vidtagit. Emellertid finner motionärerna det angeläget, att ytterligare stödåtgärder vidtages i det fall då en ensamstående förvärvsarbetande moder måste taga ledigt från sitt arbete för att i hemmet vårda ett sjukt barn. Motionärerna anför härom bl. a.:

En situation, som visat sig vara oerhört svår att bemästra, är den som den förvärvsarbetande ensamstående modern med småbarn placerade på dag- eller famljedaghem kommer i, då barnet insjuknar och måste vårdas i det egna hemmet. Samma besvärligheter uppstår, då skolbarn i yngre åldrar måste vårdas hemma för sjukdom. Kan inte modern skaffa hemhjälp i all hast eller hemsyster, där sådan finns, tvingas hon ofta ta ledigt från sitt arbete med följd att hon, utöver alla andra för henne kanske till slut normala bekymmer, även drar på sig ekonomiska förluster genom minskad eller förlorad arbetsinkomst.

I fortsättningen anför motionärerna, att den tanken från något håll framkastats, att någon form av daghjälp skulle kunna erhållas från sjukkassa under barnets sjukdom, om modern på grund därav tagit ledigt från sitt förvärvsarbete med ekonomisk förlust som följd och under förutsättning att läkare styrker nödvändigheten av moderns hemmavaro. Givetvis bör, anför

motionärerna vidare, även i dylikt fall styrkas, att hemhjälp genom kommunens försorg inte kunnat anskaffas.

Avslutningsvis uttalas i motionen, att vid en undersökning förmodligen även andra vägar till en rimlig lösning av föreliggande problem kan visa sig vara lika lämpliga eller bättre.

1954 års familjeutredning, m. m.

Kungl. Maj:t bemyndigade den 16 augusti 1954 statsrådet Ulla Lindström att tillkalla en sakkunnig med uppdrag att göra en inventering av de familjepolitiska åtgärderna. I *direktiven till* utredningen, vilken antog namnet *1954 års familjeutredning*, erinrade statsrådet Lindström (anförande till statsrådsprotokollet den 16 augusti 1954) om att något särskilt befolkningsinstitut med uppgift att fortlöpande studera de befolkningspolitiska åtgärderna, deras tillämpning i praktiken och deras konsekvenser för olika grupper i samhället icke upprättats och uttalade, att ett sådant institut f. n. ej heller torde vara erforderligt. Vidare anförde statsrådet Lindström bl. a.:

Däremot föreligger det onekligen goda skäl för att nu företaga en systematisk inventering av hur de olika familjepolitiska åtgärderna har verkat under en något längre epok, sådan som den senaste krigs- och efterkrigstiden, av vad som till äventyrs saknas i deras utformning för att de skall göra maximal nytta inom sin nuvarande ekonomiska ram och av vilka nya behov som aktualiserats vid sidan av dem. En inventering och kartläggning av den samhälleliga familjepolitikens former och yttringar är sålunda önskvärd. Några nya omfattande utredningar bör inte nu inledas. Familjeproblemen har under de senaste åren studerats i olika sammanhang, varför en sammanställning av resultat från olika institutioners, kommittéers och enskilda forskares material torde kunna ge en god bild av läget. Olika förslag till åtgärder av familjepolitisk karaktär har — — framlagts under 1940- och 50-talen och bör, i den mån de inte har förverkligats, upptagas till en ny och med utgångspunkt från nuläget kritisk bedömning utifrån synpunkten av huruvida de är realiserbara eller inte i befintligt eller omarbetat skick.

Vid inventeringsarbetet borde, framhölls slutligen i direktiven, särskilt uppmärksammas de ensamstående mödrarnas problem, när det gällde alla i direktiven nämnda samhällsåtgärder för underlättande av barnens vård.

Familjeutredningen avlämnade i september 1955 ett *betänkande, Samhället och barnfamiljerna* (SOU 1955: 29), vari även de ensamstående mödrarnas problem upptagits till behandling i en rad olika avseenden. Utredningen betonar, att de ofullständiga familjerna utgör en ur utredningens synpunkt betydelsefull kategori; de ensamstående männen med barn lämnas emellertid i utredningen i stort sett därhän, och undersökningen begränsas till att avse de ensamstående mödrarnas ekonomiska och sociala läge.

Av de statistiska uppgifter, som familjeutredningen i sitt betänkande lämnar, framgår bl. a., att år 1950 av landets totalt ca 974 000 familjer med hemmavarande barn under 16 år inte mindre än 89 600 eller ca 9 % var ofullständiga i den meningen, att en ogift, förut gift eller gift med maken

ej samboende person bodde tillsammans med hemmavarande barn under 16 år, inräknat styvbarn, adoptivbarn och fosterbarn. Av de ofullständiga familjerna hade 78 900 eller ca 7/8 som familjeföreståndare en ensamstående moder. De ensamstående fäderna med hemmavarande barn under 16 år var 10 700. Antalet barn under 16 år var år 1950 i hela riket 1 724 000 varav i de ofullständiga familjerna 136 100; härav kom 16 500 på ofullständig familj med manlig och 119 600 på ofullständig familj med kvinnlig familjeföreståndare.

I fråga om de former för barntillsyn som tillämpas av förvärvsarbetande föräldrar är, framhåller familjeutredningen, kunskapen otillfredsställande. Vissa uppgifter kunde dock hämtas ur den omfattande intervjuundersökning bland förvärvsarbetande mödrar med barn under sju år, som Stockholms stad gjorde år 1948 (Generalplan för Stockholms barnstugor 1952, s. 20). Denna undersökning visade, att barnen omhändertogs på följande sätt (procentuell fördelning):

Barnet var i hemmet under tillsyn av hemhjälp, släkting eller annan person	41
Barnet var borta hos släkting eller annan person	23
Barnet var i daghem	23
Barnet medföljde till arbetet, gick i skola, barnträdgård, vistades på annan ort etc.	13
	<hr/>
	Summa 100

Familjeutredningen framhåller, att hemhjälp och släktingar spelade den största rollen; daghem förekom endast i en fjärdedel av fallen. Liknande resultat framkommer, uttalar utredningen, i den vid tiden för utredningens slutförande pågående s. k. »Normalbarnsundersökningen» i Stockholm att döma av de intervjuer som utredningen varit i tillfälle att ta del av.

Sedan 1943 ges visst statsbidrag till småbarnsinstitutioner (anstalter för halvöppen baravård): daghem, förskolor och eftermiddaghem, drivna av kommuner eller enskilda. Det sammanlagda platsantalet på småbarnsinstitutionerna kan enligt familjeutredningen beräknas till ca 10 100 i daghem, 25 300 i lekskolor och 2 500 i eftermiddagshem. Av vissa kommuner bedriven familjedaghemsvksamhet kunde dessutom beräknas ge ca 1 800 barn mera stadigvarande vård. År 1955 beräknade man enligt utredningen att på vissa håll ungefär 40 % av de barn som vistades på daghem var barn till ensamstående mödrar.

Familjeutredningen förklarar sig ha kommit till den meningen att mycket som redan är i gång på familjepolitikens område skulle kunna få befruktande impulser till utveckling och nyorientering, om staten ville stödja en social experimentverksamhet, och utredningen har därför skisserat ett principutkast till en sådan verksamhet under ledning av sakkunniga från olika områden.

Till klagörande av vilka slags verksamhetsgrenar försöksverksamheten tänkes omfatta, lämnas i betänkandet en sammanställning av sådana upp-

slag, som familjeutredningen i olika sammanhang haft anledning att föra fram eller som knyter an till frågor som utredningen berört. Av de uppslag utredningen berört må här omnämnas endast följande, beträffande vilka utredningen anför:

Familjedaghemsversamhet (inkluderande yngre skolbarn) som inom ett visst område ägnas speciell omvårdnad genom att en ledare för verksamheten har intensiv kontakt med familjerna, ordnar kombination med förskoleverksamhet och parklek, skaffar hemhjälp till familjedaghemsmödrar vid sjukdom och för stor arbetsbörda etc.

Hemhjälpsförmedling som syftar till att tillhandahålla fullgod deltidsarbetande arbetskraft som krishjälp till hemmen t. ex. då barn till förvärvsarbetande mödrar blir sjuka. Organiserar i anknytning till hemvårdarinneverksamhet, hemhjälp för gamla, arbetsförmedlingens ordinarie hemhjälpförmedling etc.

Kungl. Maj:t har den 10 juni 1955 uppdragit åt *socialstyrelsen* att företa en *särskild statistisk undersökning av de ensamstående mödrarna*. Med anledning av detta uppdrag har styrelsen under hösten 1955 låtit intervjuva ca 1 200 ensamstående mödrar i hela landet om deras ekonomiska förhållanden, bostads- och vårdproblem m. m. Familjeutredningen uttalar beträffande denna undersökning, att när resultatet av densamma föreligger, kommer möjligheterna att skildra de ensamstående mödrarnas aktuella läge att bli ojämförligt bättre än nu. I detta sammanhang nämner familjeutredningen, att i Danmark, där intresset för hithörande problem varit mycket intensivt under de senaste åren, genomförts statistiska undersökningar av de ensamstående mödrarna på olika håll i landet. Dessa undersökningar har enligt utredningen lett till att en rad förslag till stödåtgärder för de ensamstående mödrarna framlagts.

Sedan remissyttranden inhämtats över familjeutredningens ovannämnda betänkande har statsrådet Ulla Lindström enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 2 mars 1956 tillkallat en *beredning*, som inom *socialdepartementet* skall biträda vid fortsatt handläggning av frågan om samhällets stödåtgärder för barnfamiljerna och spörsmål som hänger samman med dessa.

Utskottet

1954 års familjeutredning har i sitt i september i fjol avlämnade betänkande, »Samhället och barnfamiljerna», ägnat de ensamstående mödrarnas problem en särskild undersökning. Utredningen har gjort en inventering av de olika åtgärder som vidtagits från samhällets sida för att stödja de ensamstående mödrarna och den har också givit olika uppslag till en fortsatt utbyggnad av samhällets stödåtgärder. Härvid har utredningen i enlighet med sina direktiv särskilt beaktat samhällets åtgärder av olika slag när det gäller att underlätta barnens vård. Även de speciella svårigheter som be-

rörs i nu förevarande motion — nämligen de som uppkommer då barn som är placerade på daghem av olika slag eller sköter sig själva efter skolans slut blir sjuka och inte kan gå till daghemmet eller skolan utan måste vårdas i hemmet — har uppmärksammats av utredningen. Denna har också givit vissa uppslag till frågans lösning och har bl. a. diskuterat möjligheterna att ordna en hemhjälpförmedling för deltidsarbetande arbetskraft som krishjälp till hemmen, t. ex. då barn till förvärvsarbetande mödrar blir sjuka.

Det finns vidare anledning antaga att den pågående bearbetningen av socialstyrelsens ovan i utlåtandet omnämnda intervjuundersökning skall ge en värdefull belysning av förevarande spörsmål.

Över familjeutredningens betänkande har efter remiss ett stort antal myndigheter och organisationer avgivit yttrande. Bearbetningen härav pågår nu inom socialdepartementet. I enlighet med Kungl. Maj:ts bemyndigande den 2 mars 1956 har vidare tillkallats en särskild beredning med uppdrag att inom socialdepartementet biträda vid fortsatt handläggning av frågan om samhällets stödåtgärder för barnfamiljerna och därmed sammanhängande spörsmål. På denna beredning ankommer att genomgå de familjepolitiska frågor som aktualiserats av familjeutredningen och i de remissyttranden som avgivits över utredningens betänkande. Beredningen skall därvid utföra de kompletterande undersökningar, som kan bli erforderliga för att klarlägga de ekonomiska, tekniska och administrativa verkningar, som är förknippade med de familjepolitiska åtgärderna.

Utskottet vill slutligen erinra om att motsvarande problem som i motionen berörts i vad avser de ensamstående förvärvsarbetande mödrarna kan uppkomma även när det gäller andra grupper än dessa, såsom för de ensamstående förvärvsarbetande fäderna och för förvärvsarbetande med hemmavarande åldringar. Ett motsvarande inkomstbortfall kan över huvud taget förekomma så snart någon icke förvärvsarbetande, som sammanbor med en förvärvsarbetande, blir sjuk och måste vårdas i hemmet.

Som av vad utskottet ovan anfört framgår torde det delproblem som uppmärksammats i motionen komma att upptagas till behandling i sitt större sammanhang. Anledning torde saknas att göra den i motionen berörda frågan till föremål för särskild utredning.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motion, II: 355, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 6 mars 1956

På andra lagutskottets vägnar:

ELSA JOHANSSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Nils Elowsson, Axel E. Svensson, Sunne, fru Carlqvist, fru Svenson*, herrar Huss*, Mannerskantz och Grönkvist; samt

från andra kammaren: fru Johansson i Norrköping, herr Nilsson i Göteborg, fru Västberg, herr Odhe, fröken Höjer, fru Ewerlöf, herrar Ericsson i Näs* och Rimmerfors.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.